

Współczesne opowiadanie w Katarze

Współczesne opowiadanie w Katarze zaczęło rozwijać się dopiero w latach sześćdziesiątych XX wieku. Wcześniej na tych terenach uprawiana była poezja. Rozwój prozy łączył się, podobnie jak w innych krajach arabskich, z rozwojem szkolnictwa i powstaniem prasy lokalnej. W 1952 roku założono pierwszą szkołę podstawową, a w 1973 powstał Uniwersytet Katarski. Absolwenci tych szkół stali się pierwszym pokoleniem inteligencji katarskiej. W 1969 roku zostało założone czasopismo „al-Doha”, w 1970 tygodnik „al-Uruba”, a w dwa lata później gazeta „al-Arab”. Lata osiemdziesiąte przyniosły kolejne tytuły: tygodnik polityczny „al-Ahd”, miesięcznik „al-Dżawhara” oraz dzienniki w języku arabskim: „al-Chalidż al-Jawm”, „asz-Szarq”, „al-Watan”, a także „Gulf Times” i „The Peninsula” w języku angielskim¹. Na ich łamach drukowano pierwsze próby literackie młodych pisarzy z Kataru. Działania te wspierała także założona w 1998 roku Narodowa Rada ds. Kultury, Sztuki i Dziedzictwa Narodowego (Madżlis al-watani li-thaqafa wa al-adab wa at-turath). Miała ona za zadanie wspieranie ruchu literackiego oraz organizowanie festiwali kulturalnych i wieczorów literackich. Zakładano ponadto biblioteki i wydawano publikacje naukowe i literackie. Działalność literacką wspomagała też Rada ds. Młodzieży (Madżlis al-ala li-riaja asz-szabab), która wraz

¹ *Qatar, Year Book 1994-95*. Ministry of Information and Culture, Doha 1996, s. 99-101.

z Ministerstwem Edukacji organizowała konkursy literackie celem wyłaniania młodych talentów. Najlepsze opowiadania drukowane były w gazetach i czasopismach katarskich.

Początkowo w opowiadaniu katarskim dominował nurt romantyczny. Pisarze z Kataru wzorowali się bowiem na prekursorach opowiadania z innych krajów arabskich, np. Mahmudzie Tajmurze czy Ihsanie 'Abd al-Quddusie z Egiptu. Dopiero później, wraz z dynamicznym rozwojem społeczeństwa katarskiego związanym z odkryciem ropy naftowej, w opowiadaniach zaznaczył się nurt realistyczny. Był on efektem rosnącego poziomu świadomości społecznej. Opowiadania pokazywały konflikty wewnątrz społeczeństwa katarskiego, stosunki panujące w rodzinie, industrializację, ekonomiczny rozwój kraju i otwieranie się na świat. Wiele opowiadań katarskiej pisarki Kulsum Dżabir w zbiorze pt. *Ty, las milczenia i wahania (Anta wa raba as-samt wa at-taraddud)* odzwierciedlało niepokój i niepewność co do przyszłości społeczeństwa, pozycji kobiety i jej praw. Zbiór ten to szesnaście opowiadań ukazujących stosunki panujące między kobietami i mężczyznami. Autorka opisuje miejsce kobiety w tradycyjnej rodzinie katarskiej, jej relacje z mężczyznami krewnymi oraz sprawy związane z zamążpójściem i ograniczonymi możliwościami kształcenia².

Pierwsze próby pisania krótkich opowiadań w Katarze pod koniec lat sześćdziesiątych podjął Yousef Na'ima, redaktor naczelny gazety „al-Uruba”. Do ważniejszych zbiorów opowiadań jego autorstwa możemy zaliczyć *Dziewczynę z Zatoki (Bint al-Chalidz, 1962)* i *Spotkanie w Bejrucie (Liqa'*

² B. Michalak-Pikulska, *Współczesna literatura w Katarze*, [w:] *Państwo Katar. Gospodarka - polityka - kultura*, red. K. Górak-Sosnowska, R. Czulda, Łódź 2009, s. 197-206.

fi Bejrut, 1970). Zbiory te charakteryzuje styl krasomówczy, informacyjny i narracyjny. Autor koncentruje się na ludziach młodych i ich zamiłowaniu do podróży po krajach arabskich. W jego opowiadaniach można zauważyć wpływ takich pisarzy, jak Nadżib Mahfuz czy Yusef Siba'i.

W połowie lat siedemdziesiątych rozpoczęto organizowanie konkursów literackich. Najlepsze prace nagradzano i drukowano w prasie lub zbiorach opowiadań. W 1983 roku opublikowano zbiór siedmiu opowiadań w książce *Siedem głosów we współczesnym opowiadaniu katarskim* (*Sab'a aswat fi al-qissa al-qatarijja al-hadisa*). Całość rozpoczyna tekst, który zwyciężył w konkursie, *Lejla* (*Layla*), pióra Widad 'Abd al-Latif al-Kulari.

Z czasem sztuka pisania krótkich opowiadań rozwijała się coraz bardziej, a mieszkańcy Kataru przyzwyczaili się do ich obecności na łamach miejscowej prasy. Autorzy podejmowali tematy zachodzących przemian społecznych, kulturalnych i ekonomicznych. Na czoło zainteresowań twórców wysunęła się konfrontacja rodzimych zwyczajów i tradycji z tymi, które napływały z zewnątrz wraz z pokaźną liczbą imigrantów.

W połowie lat siedemdziesiątych pojawił się nowy kierunek w pisaniu krótkich opowiadań. Zbiory *Rzeczywistość kobiety arabskiej* (*Waqa' Imra' Arabijja*) pióra Kulsum Dżabir oraz *Dziewczyna sprzedająca gazety* (*Ba'ia Al-dżara'id*) Nury Al-Sa'ad stanowią nowy rodzaj postrzegania problemów w zmieniających się warunkach katarskich. Opowiadania z tego okresu w bardzo realistyczny sposób ukazują rozterki młodych Katarczyków: relacje między nimi, miłość, frustracje i rozczarowania. Bezsilność wobec społeczeństwa, które narzuca im pewne standardy sprzeczne z ich uczuciami, które ogranicza możliwość realizowania marzeń, pragnień i miłości.

Zauważyć można, że wielu katarskich autorów krótkich opowiadań w jednakowym stopniu odrzuca zarówno wartości i tradycje przechodzące z pokolenia na pokolenie, jak i naleciałości zachodnie, które zaczęły znajdować uznanie w społeczeństwie katarskim. Jest to widoczne w wielu opowiadaniach, np. *Nowy Rok (Milad džadid)* i *Złudzenie (Alwahm)* Kulsum Dżabir czy *Buntownik w kolorze smutku (Marid bi-lawn al-huzn)* i *Baśń o mężczyźnie, którego nie znacie (Hikajat radżul la ta'rifunahu)* Umm Aksam. Opowiadania te są przejawem postępującego w Katarze konfliktu cywilizacyjnego. Z tymi zmianami cywilizacyjnymi i ich oznakami muszą się zmierzyć bohaterowie opowiadań, będący wyrazem zmian rodzajowych zachodzących w społeczeństwie oraz powiązanych z nimi sporami ideologiczno-psychologicznymi. Wyraźnie widoczne jest stanowisko postaci wobec zmian zachodzących w społeczeństwie oraz ich spojrzenie na przyszłość.

Kobietę i jej problemy ukazano w krótkich opowiadaniach w różnych odstępach społecznych. Jest to postać przeżywająca niepokój wynikający z życia w tradycyjnym społeczeństwie, nadal bardzo konserwatywnym i kurczo-wo trzymającym się tradycyjnych wartości. Mimo to młode pokolenie Katarczyków nie poddaje się i dąży do samorealizacji. Opowiadania Kulsum Dżabir poruszają tematykę kobiet, które w sposób bezpośredni pokazują swój ból i smutek spowodowany presją społeczeństwa oraz problemów, z jakimi się borykają. Kobieta w opowiadaniach Dżabir poddaje się przeznaczeniu. Większość postaci w jej opowiadaniach powiela przyjęty przez pisarkę wzorzec osoby narzekającej, wycofanej, obawiającej się miłości lub przekroczenia granic moralnych wyznaczonych przez tradycje.

Z kolei Hissa Al-Dżabir w swoich opowiadaniach, np. *Nie bój się mnie dlatego, że jestem kobietą (La tachaf minni lian-*

nani imra'a), próbuje przybliżyć nam problem młodych i wykształconych kobiet w społeczeństwie katarskim. Wykształcony mężczyzna woli pojąć za żonę kobietę niewykształconą, będzie ona bowiem posłuszna i religijna. Autorka próbuje pokazać dwulicowość mężczyzn i ich negatywny stosunek do kobiet. Wskazuje, że niezależnie od tego, jakie wykształcenie ma mężczyzna, i niezależnie od tego, jak liberalne i postępowe wobec kobiet głosi poglądy, to jednak w głębi duszy kieruje się tradycją. Pisarki katarskie w swoich opowiadaniach nawołują do walki z tą dwulicowością i spychaniem kobiet na margines społeczny.

Twórcy opowiadań katarskich opisywali dylematy ludzi wykształconych i ich wybory społeczne. W opowiadaniu pt. *Jak wiele tej ziemi, która nas otacza* (*Ma aksar al-turab allazi yuhitu bina*) pisarka Hissa Al-Dżabir przedstawia rozdarcie wewnętrzne i uczucia młodego, wykształconego człowieka związane z fascynacją kulturą Zachodu. Ogromna przepaść kulturowa i społeczna okazała się nie do przeskoczenia. Z kolei w innym opowiadaniu tej pisarki, *List do dwudziestoletniej dziewczyny* (*Risala ila bint al-aszrin*), poznajemy bohatera, który po poszukiwaniu szczęścia i wolności na Zachodzie wraca do swoich korzeni.

Przeszłość jest dominującym tematem opowiadań katarskich. Pisarze, wracając do niej, idealizują ją, jak to ma miejsce w opowiadaniu pióra Ibrahima Saqra pt. *Tęsknota* (*Al-Hanin*), którego bohater żyje tylko przeszłością. Po długich namowach przeprowadza się wraz z synem ze starego domu do pięknej i nowoczesnej willi. Nowe miejsce i luksus nie dają mu jednak komfortu psychicznego i wciąż wraca do przeszłości i atmosfery z nią związanej. Historia ta pokazuje zmiany pokoleniowe i inny sposób myślenia syna i ojca. Wyraźnie podkreślony jest pęd do posiadania dóbr material-

nych. To wiąże się także z małżeństwami mieszanymi, tj. zawartymi między młodymi i wykształconymi Katarczykami a kobietami z innej kultury.

Wśród siedmiu opowiadań zbioru *Sab'a aswat fi al-qissa al-qatarijja al-hadisa* tylko jedno zostało napisane przez mężczyznę. Nosi ono tytuł *Safo, duszo moja (Safa' ar-ruch)*, a jego autorem jest Nasir Salih al-Fadala. To opowiadanie, podobnie jak poprzednie, pokazuje powrót bohatera do tradycji i własnych korzeni. Temat utworu, konfrontacja kultury i etyki człowieka Wschodu z pełną pałapiek kulturą Zachodu, jest często spotykany we współczesnej literaturze arabskiej.

Fabuła utworu jest prosta i składają się na nią losy głównego bohatera Chalida, który wyjeżdża na Zachód, by zdobyć wykształcenie: „Nie zapomnisz swojej świętej misji. Jedziesz, by się uczyć, a nie bawić. Jedziesz, by zostać lekarzem, który będzie służył synom twojej ojczyzny, synom Kataru...”³. W kraju Chalid pozostawia bliskich i narzeczoną. W dalekim Londynie wszystko jest dla niego nowe i obce. Czuje się samotny. Gorycz i nostalgia za krajem pogłębiają jego depresję. Wówczas pojawia się Janet, koleżanka ze studiów, w której Chalid zakochuje się bez pamięci i którą pragnie poślubić. Punktem kulminacyjnym opowiadania jest moment, w którym życzliwy kolega uświadamia mu, że nie jest on jej pierwszym mężczyzną. Wtedy Chalid decyduje się na powrót do kraju i dawnej narzeczonej. Opowiadanie zatacza krąg, a bohater wraca do punktu wyjścia. Po okresie fascynacji Zachodem wraca do źródeł i korzeni, bez których nie wyobraża sobie dalszego życia.

³ N. Salih al-Fadal, *Safa' ar-ruch*. [w:] *Sab'a aswat fi al-qissa al-qatarijja al-hadisa*, Katar 1983, s. 70.

Współczesne opowiadania w Katarze są odzwierciedleniem problemów, jakie stoją przed młodym pokoleniem Katarczyków. Są dowodem na swobodę wypowiedzi, szczególnie kobiety, o czym świadczy przeważająca liczba kobiet autorek. Stawiają przed oczyma czytelnika bogatą panoramę scen rodzajowo-obyczajowych. Autorzy starają się uchwycić moment odchodzenia dawnej rzeczywistości i wkraczania nowej. W ich twórczości widoczne są dwie postawy względem przeszłości: domagająca się zmian w imię postępu cywilizacyjnego oraz zaduma i żal za tradycyjnym modelem życia. U podstaw młodej literatury w Katarze leży szacunek dla własnej przeszłości i chęć kontynuowania tradycji po dostosowaniu jej do nowych treści i funkcji⁴.

Barbara Michalak-Pikulska

⁴ Por. B. Michalak-Pikulska, *dz. cyt.*, s. 197-206.

